

Odgojne svrhe

Predavanje na Bogoslovskoj Akademiji održano 27. II. 1938.

Očito je, da odgojitelj mora imati na umu spoznaju o onom, što hoće postići svojim odgojnim djelovanjem. Jer odgajati znači promišljeno, s namjerom djelovati. I opet je očito, da ono, što je svrha čovjeka, mora biti i svrha, ideal odgajanja. Prema svrsi odgajanja određuju se i odgojna sredstva, kojima se hoće postići odgojna svrha. Sva zbrka u odgojnoj literaturi, koja se svakim danom sve više gomila, dolazi otud, što ljudi nijesu složni u onom, što je glavno, u konačnoj svrsi čovjeka i prema tome u svrsi odgajanja. Tako je na pr. u Njemačkoj poslije rata u samoj jednoj godini izašlo preko 4.000 pedagoških knjiga. Znak, kako je stvar odgoja u poratnom čovječanstvu na slabim nogama; svatko hoće da mladež dobije za svoje životne namjere i ciljeve.

U Beču je izvršio samoubojstvo poznati njemački filozof Emanuel Wirth, suradnik mnogih njemačkih i stranih naučnih časopisa, starac od 72 godine. U pismu, koje je ostavio bratu filozof-samoubica kaže, da je stekao uvjerenje, da je sve na svijetu glupo i namješteno, da život nema cilja i da se stidi što je doživio toliku starost. Potpuno se slaže sa Schopenhauerom i da bi dokazao, kako je Schopenhauerovo mišljenje o životu ispravno on ide dobrovoljno u smrt («Večernja pošta» od 11. III. 1931).

Takovih očajničkih glasova bilo je uvijek, a i bit će ih do Sudnjeg dana. Kako je strašno, kad jedan Alexander v. Humboldt pod svoje stare dane veli, da ne zna, čemu je na svijetu; a Fridrik Veliki pred svoju smrt prizna: »Unde, ubi, quo — odakle sam, gdje sam, kamo idem?« Njemački pjesnik, židov, nesrećni Heine, koji je mislio, da će preživjeti kršćanstvo, ovako očajno vapije:

*»O löst mir das Rätsel des Lebens,
Das qualvoll uralte Rätsel,
Worüber schon manche Häupter gegrübelt,
Sagt mir, was bedeutet der Mensch?
Woher ist er gekommen? Wo geht er hin?
Wer wohnt dort oben auf goldenen Sternen?
Es murmeln die Wellen ihr ewiges Gemurmel,
Es wehet der Wind, es fliehen die Wolken,
Es blinken die Sterne gleichgültig und kalt,
Und ein Narr wartet auf Antwort.«*

I Tolstoj u svojoj »Moja ispovijest« ovako očajno mozga:
»Prije nego se stanem baviti svojim posjedom... odgajanjem svog sina, pisanjem knjiga, treba mi znati, čemu to činim. Prije nego li znam — čemu, ne mogu ništa činiti, ne mogu živjeti.

Usred mojih misli na gospodarstvo, koje su me u to doba mnogo zaokupljale, najedamput mi glavom jurne pitanje: „Dobro, posjedovat ćeš 6000 jutara ... i 300 konja i što dalje? ...” I stajah nepomično i ne znadijah što da dalje mislim. Ili kad razmišljah o tom, kako da djecu odgajam, rekoh: „Čemu? ...” Ili kad mišljah na slavu, što će mi je moja djela pribaviti, rekoh: „Dobro, bit ćeš slaviji od Gogolja, Puškina, Shakespeare-a, Moliéra, od svih pisaca svijeta — pa onda? ...” I nijesam mogao ništa, baš ništa odgovoriti ... I nema odgovora. Moj je život stao.«

Uz takove očajne i hladne krikove duše ljudske nailazimo i na ludo, djetinjsko brbljanje jedne Annie Vivanti, koja u svojoj pjesmi Ego, ovako pjeva:

*»Dob moja? Još nemam punih dvadeset ljeta.
Cilj moj? Nepoznat mi još ostia.
Teženje moje? Ništa. Vrijeme si kratim
Da se smijem, pjevam i zaljubljujem.«*

Sve su te i slične izjave znak, kako čovječiji razum sâm sobom teško dolazi do apsolutno sigurne spoznaje o svojoj svrsi. Ali može doći do moralne izvjesnosti o smislu i svrsi svojeg života. Ta su pitanja ljudi vazda nastojali rješavati. Kojim uspjehom, čut ćemo, ako se ukratko obazremo na povijest čovječanstva u njegovu nastojanju oko odgajanja.

Život je gibanje iznutra. On teče, struji. Taj je život davno, davno počeo. Najprije se javlja vegetativni život, za njim dolazi senzitivni, i najzad razumni život. Čovjek se kasno javlja na pozornici ove zemlje, poslije tercijalnog doba, i javlja se odmah kao homo sapiens. Mi se danas toliko ponosimo svojim iznašašćima, a ipak je pravo doba iznašašća ne naše, nego naših davnih predaka, jer su oni postavili temelje. A kako znamo, najteže je temelje postavljati. Kad se zgradi postave temelji, časkom se ona diže i u velike visine. Naš je posao mnogo lakši, jer se služimo hiljadugodišnjim tečevinama.

Život je, kako rekosmo, gibanje. A ono što se giba, kreće se prema nečemu. I kad je postiglo svoju metu, svrhu smiruje se. Kako je život čovječiji svijesno gibanje, to ga pokreće, privlači nešto, što čovjek hoće da postigne. To, što se hoće postići, zovemo idealom, svrhom.

Mnogo ih ima, koji su čovječanstvo zvali pokazujući mu ideal, za kojim bi imalo težiti. Uglavnom se obično govori o tri- ma idealima, prema kojima se nastojalo čovjeka usmjeriti, odgojiti. To je antiki, kršćanski i moderni ideal. Kako su antiki i moderni po svojem sadržaju veoma blizi, govorit ćemo najprije o njima, a završit ćemo kršćanskim odgojnim idealom, odgojnom svrhom.

I. *Antikno doba* i to ono u Ateni, koje se obično zove i klasičkim, postavljalo je životnom svrhom potpunu harmonijsku izobrazbu čovjeka, i to u prvom redu izobrazbu duhovnog čovjeka i

njegovu vlast nad materijalnim, tjelesnim. Duh čovječji izobrazuje, kako su rekli, kraljica znanosti — filozofija. No pored duha je u čovjeka mašta i čuvstvo. I njih treba obrazovati. Maštu i čuvstvo u čovjeka obrazuje umjetnost. A prema obrazovanoj, lijepoj duši ima biti i lijepa, pristala spoljašnost. Tu spoljašnost, to jest tijelo obrazivali su gimnastikom, športom, natjecanjima u areni. Sokratu, Platonu i Aristotelu bijaše ideal čovječanstvo pročišćene duše, pa jaka i lijepa tijela. Taj ideal nije postiglo pretkršćansko klasično doba, jer mu nedostajao utjelovljeni čovječji ideal Bog i čovjek, kako to lijepo prikazuje Foerster u svojem djelu *Christus und das menschliche Leben* (1922).

Kako se često čuje spominjati odgojna harmonija u Grka, dobro je čuti, što o toj stvari veli Foerster u pomenutoj knjizi (19 str.):

„Mnogo se govorilo o ‚harmoniji duha i tijela‘ u antiki i tu antičnu harmoniju neprestano ponovo suprotstavljaju onome, što zovu ‚kršćanskim prečaučanjem tijela i prirode‘. U zbilji nema nikakove harmonije između osjetnoga i duhovnog čovjeka i nikad je nije bilo. Što se zvalo harmonijom, to bijaše u stvari samo neko dvijemovno stanje obiju životnih sila. Što se one bolje razvile, to se osjećala jača opreka. Jasno stanje mira ima samo onda, kad se osjetno podredi duhovnome. Pod time se nema razumjeti samo asketska stega, koja je samo predujčva, nego ona Kristova moć u duši, koja svu nasilnost osjetnih težnja oslabljuje i štaviše samo tijelo pobuđuje, da svoje potrebe dovede u sklad s interesima duha. ‚Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum — Srce moje i tijelo moje klikću u Bogu živomu‘ (Ps. 83, 3).“

Epigoni pomenutih triju grčkih filozofa: Sokrata, Platona i Aristotela izgubiše s vidika i samu opću preglednu sliku njihova odgojnog ideala »kalokagatije«, i njezinu jedinstvenost rastrgaše na mnoge struje. Jedni s cinicima stavljahu za odgojni ideal čovjeka bez potreba ili što je moguće s manjim potrebama; drugi sa stoicima čovjeka gotovo bez ikakova čuvstva; ili s Epikurejcima čovjeka, koji udobno živi.

Cinici su govorili, da u duši mora vladati mir, da moraju čuvstva mirovati. Stoga da treba ukloniti želje, svesti potrebe na najmanju mjeru, jer se nemir rađa, kad se želje ne ispunjavu. Tip je cinika Diogenes u bačvi. Cinizam nekad kao i danas javlja se u »kulturnoj« zasićenosti. Cinik svijesno gazi sve ograde čudoređa i pristojnosti. Zato i danas cinik znači besramnik, bezobraznik. Kod dječaka se zna pojaviti kao patološka pojava na prelazu iz dječeačke dobi u mladenačku. Cinizam je i današnje moderno odijevanje. Samo dakako kod žena nije cinizam nikad tako svijestan, kao što je to kod muškaraca. Moderni zastupnik cinizma je Nietzsche, koji je rekao: »Der Gewissensbiss ist unanständig« (Götzendämmerung). Cinična je duša neplodno tlo za osjećaj dužnosti, dobrote, požrtvornosti, domoljublja. Cinizam je i smrt kulture. Ne čini li se, da danas upravo cinizam gospoduje!

Stoici su htjeli izbjeći toj kulturnoj smrti i zato naglašuju, da beščuvstvenost nema biti potpuna, nego da se ima čuvstvenost što više svladavati. Istinito vele, da izvanjski svijet ne narušava

mira u našoj duši, nego utisci, dojmovi naši, koji od vanjskog svijeta čine unutarnji svijet. Zato postaviše pravilo: zatvori svoju unutar-
njost od izvanjskih događaja. Ne daj se ničim potresti. Stoici su
naglašavali opće čovječstvo, čovječja prava. Ali to je sve ostalo na
papiru (u teoriji). Tako na pr. poznati rimski filozof stoik Seneka
toplo zagovara moralnu jednakopravnost robova s drugim građani-
nima, ali u drugu ruku isporučuje roba s psom na lancu, nad kime
se čovjek ne smije nikad rasrditi. Stoa s pravom naglasuje gospod-
stvo volje nad čuvstvima. Ali zanemaruje čuvstvo i previše je za-
ljubljena u svoju mudrost, pravednost i pretežnost nad drugima
ljudima.

I nastala je reakcija: epikurizam. Filozofi Demokrit i Epikur
nijesu doduše potpuni pristaše stare cirenaičke škole, kojoj je
osjetna naslada bila sve, nego su uopće nasladu nesamo tjelesnu
nego i duhovnu postavljali za svrhu čovječju. Epikur traži i mjeru
u uživanju, odriče se užitka radi užitka, da se može što dulje uživa-
vati. Epikurov je ideal čovjek bogat, koji se nalazi u društvu finih,
obrazovanih ljudi, pa uživa estetske i osjetne užitke. Der feine
Lebemann — reklo bi se njemački.

Tako grčki epigoni: cinici, stoici, epikurejci iznakaziše kla-
sičnu kalokagatiju. Ali i Plato sa svim svojim idealom mudracem
jest jednostran, već stoga, što su neuki bili izlučeni iz njegova
odgojnog rada. A tih je neukih ljudi bila velika većina. Cincici stariji,
kako vidjesmo, padoše u proletarsku bijedu. Stoici se sunčahu na
svojoj umišljenoj mudrosti i pravednosti, a Epikurovo stado uto-
pilo se u močvari uživanja. Pa bismo mogli ovako općenito ozna-
čiti grčku etiku: ona je ekskluzivna. Ružni, kržljavi, bolesni,
siromašni, žene, robovi zanemaruju se. Ono, što lijepo govore o
čovječnosti, gaze svojim životom. Dužnosti prema Boгу slabo
prolaze u njihovim pravilima. Zaboravljaju na razdvojenost u
svojoj naravi i ne vapiju barem ne dosta glasno s Goetheovim
Faustom: »Zwei Seelen wohnen, ach in meiner Brust«. Zaborav-
ljaju na potrebu pomoći odozgo, i ako je osjećaju, ne traže je.
Pa se i njihove najljepše stvari razbijaju o vlastitu im nemoć.
Ipak ta i takova grčka antika u svojoj pretežnosti naglasuje duh
u opreci prema istočnjačkoj sjetilnosti. Antika jasno pokazuje, da
znanost i umjetnost ne dostaju za čudorednu veličinu.

II. Moderne svrhe. Nacrtanu sliku o odgojnim svrhama u
Grka dobro je zadržati u pameti, jer ćemo u odgojnim svrhama
modernog čovjeka, recimo pravo modernog poganina, prepoznati
stare poganske crte, često puta i još jače iznakažene. Moderni,
kako se veli, čovjek ne će da ovozemni život promatra putovanjem
u vječnost, kako su to činili kršćanski vjekovi i kako to čine
kršćani i danas. Moderni čovjek ima svoje idole: narav, ovaj svi-
jet, znanost, panteizam, monizam, socijalizam, komunizam, nacio-
nalni socijalizam, »plemenito čovjekoljublje«, kulturu, autonomiju
itd. itd.

Kako je došlo do takova modernog čovjeka? Sve do t. zv. reformacije Crkva je vodila gotovo čitav život čovječanstva. Ona je bila baštinica Jerusalema i Rima. U Jerusalemu bili su pohranjeni zakladi prorokâ. A Rim je, kako znamo, naslijedio misirsku agrikulturu, babilonsku diplomaciju i organizaciju, perzijsku strategiju, feničku trgovinu i zanat, grčku znanost i umjetnost. Budući da je Crkva u prvom redu svećenica i učiteljica, imale su znanost i umjetnost služiti vjeri. Prema tome se i znanost pretežno bavila spekulacijom, a manje istraživanjem prirode i profane povijesti. Od Crkve uljudeni barbari stali se ogleđavati za antikom literaturom i umjetnošću. Tako je nastala t. z. renesansa, pa reformacija i najzad francuska revolucija. Moderno stanje čovječanstva je plod dugoga i polaganog raskršćanivanja. Max Weber govori o »Entzauberung« der Welt, Werner Sombart o »Entwesung« i Max Scheler von einer »Entgottung«. U 16. v. nesrećni »Los von der Kirche« nužno je doveo do »Los von Christus« u 18. v., a to dovelo u 19. v. do »Los von Gott«. Tamo barem od 16. vijeka stalo je čovječanstvo silaziti s bregova vječnoga spasenja u nizine jednostrane ovozemnosti, do raskršćanivanja na svim poljima: u znanosti, umjetnosti, u pravu, diplomaciji, politici, školstvu i t. d. Sav je društveni život bio u srednjem vijeku dobra podloga za rad Crkve oko spasavanja duša. Život je čovječji sav bio srastao s Crkvom. I današnji naopaki kapitalizam, na koji se spravom više, nastao je, kad se stao gospodarski život emancipirati od Crkve, t. j. voditi po t. z. svojim čisto gospodarskim pravilima, a ne po kršćanskim načelima pravde i ljubavi.

A vrlo je zanimljivo, što mnogi danas u jednu ruku krive Crkvu za moderno moralno rasulo, a u drugu ruku ne mogu se dosta navikati na Crkvu, što je u srednjem vijeku bila sputala kako vele, svojim okovima čovječanstvo. Jadni ne će da vide, da je uprav otud nastalo nesrećno moderno propadanje, što su Prometeji moderni raskinuli Božje veze i slomili Božji jaram. Božje veze i Božji jaram su život, a kidanje njihovo je smrt. Time se ne misli reći, kao da sami crkveni ljudi i na visokim mjestima nijesu ništa krivi. Na pr. biskup Besson piše: »Da nije bilo mnogo zloraba, ne bi reformacija imala nikakova uspjeha« (Après quatre cents ans, str. 166). Katolički historik Schnürer u 3. sv. »Kirche und Kultur im Mittelalter« riše potresne činjenice. Pa kako je to moguće? Evo ovako: Kad je kršćanstvo postajalo državnom vjedom, sva je sila pogana navalila u Crkvu. Pa se pogansko mišljenje i poganski život u mnogome pokazivali. Sv. je Augustin to osjećao i žigosao. A nemalo poslije njega napisao je Papa Gelazije za takove kršćane samo po imenu ove riječi: »Nec christiani, nec pagani, ubique perfidi, nusquam fideles, ubique corrupti, nusquam integri.«

Zatim ne valja zaboraviti, da se svaki čovjek rađa kao pogani: da mu je duša otkrenuta od Boga i usmjerena prema dobrima ovoga svijeta. I kad čovjek uđe u Crkvu Božju po svetom

Krstu duša ispravlja svoj naopaki smjer, okreće se Onome, od koga i jest. Ali unatoč tome obraćenju ostaju u duši sklonosti prema zemaljštini, ostaju stare poganske težnje, i neprestano se ponovo javljaju, kad više kad manje. Kad te težnje mnogima preobladaju eto poganstva. I kad se to zbude, tad takove nazovi-kršćane zadesi sudbina starih kršćana Rimljana. I na pitanje, kako je mogao Bog dopustiti, da katoličke Rimljane pregaže barbari, smiono odgovara monah Salvijan Marsejski u svom djelu »De gubernatione Dei«, da se uprav u tom vidi Božji promisao, jer su to Rimljani — kršćani zaslužili. Ovako ih opisuje: »izopačeni, perverzni, samo idu za uživanjem, lakomi i licemjerni«.

Dobro je to sve imati na umu kao i one riječi Leona XIII.: »Kršćani su rođeni za borbu. Što ona jače bjesni, to je s Božjom pomoći sigurnija pobjeda.«

Da se upozna glavni krivac modernome moralnom rasulu navest ću odgovor, što ga dao *Reichpost* (*Schönere Zukunft* br. 39, 1932): »Glavni su krivci oni ljudi — koje zanesenjaci daleko od stvarnosti koje svijesni trovatelji naroda — koji propovijedaju neograničenu slobodu u odgoju mladeži, bez granica koedukaciju, neograničenu slobodu spolova, kulturu golotinje i slične stvari. Oni ljudi, koji se ne mogu dosta ludo naruđati, kad Crkva i kršćanski odgojitelji zahtijevaju steđu i ćudorednost i kad s ogorćenjem odbijaju preuzetnost stanovitih modernih odgojnih metoda. Krivi su oni zloćinci na narodu, koji svinjarije (*Schweinereien*) rijeđu i slikom unose medu mladež, i krivi su publicistički branići tih zloćinaca, koji viđu na licemjerje i reakcionarnu zaostalost, kad se dignu glasovi nepokvarenog puka protiv tiskane i plakatirane pornografije. Ali lista krivaca ide još dalje. Pokvarenost mladeži nije samo posljedica napadaja na ćudorede omladine, nego je isto tako posljedica potkapanja ćudorednih pojmova kod odraslih. Muž i žena, koji su prožeti kršćanskim poimanjem o svetosti sakramenta ženidbe, znaju svoju djecu očuvati od moćvare; izuzeci i tu potvrđuju pravilo. Ali one intelektualne bljuvotine, koje degrađiraju brak na konkubinatu, koji se može po nasladi i voljici razriješiti, propagatori pokusnog braka, drugarskog braka, i kako se zovu sve te nepodopštine — ta bljuvotina otima i mladim braćnim drugovima osjećaj za svetost njihovih dužnosti prema djeci. Tko se ući, da on sam ima u spolnim stvarima potpunu slobodu, taj će skoro biti sklon, da i kod djece trpi stvari, koje najprije pomalo, zatim — u društvu jednako ili još pokvarenije djece — sve brže vode potpunoj nećudorednosti i besramnosti. I kome je lijepo i dobro, da se na plažama gotovo goli muškarci i ženske pred hiljadu djece besramno naslađuju, neka se ne ćudi, ako i djeca izgube svaki pojam o stidljivosti.«

Poganski filosofi Indije, Japana, kad su upoznali život u Evropi, zgražali su se nad evropskim materijalizmom. Eto takova je žalosna slika nekad kršćanske Evrope.

Kad sve ovo uočimo, bit će nam razumljivije različite svrhe modernog odgajanja. Kant je doduše kušao svojom teorijom spoznaje, svojim imperativima, dati novi oblik duhovnom životu. Ali kamen odronjen sve se više valja u bezdan. Države sve više umanjuju i ometaju utjecaj Crkve. U t. zv. totalitarnoj državi otima se Crkvi sve. Čovječanstvo mjesto izgubljenog kršćanstva daje se na pietizam, misticizam, okultizam. Moderno poimanje o svrsi života i odgajanja daje se svesti na tri grupe.

a. Idealističko-frazerski ideali ili naturalizam, laicizirani humanizam, filantropizam. Amo idu, da spomenem samo najpoznatija imena: Rousseau, Lessing, Herder, Fichte, Barth, Pestalozzi, Strauß, Nietzsche. Sami Prometeji, koji bi htjeli da čovjeku utisnu svoju duševnu fizionomiju. Čovjek im je po naravi sasvim dobar. Odgoj po njima imao bi biti samo u tom, da se samo sve ukloni, što bi moglo sprečavati razvijanje čovječjih sposobnosti. Zlo, kako veli Rousseau u svom Emilu, dolazi samo izvana. Ali, kako onda uopće može nastati zlo, kad je svaki čovjek u svojoj naravi dobar? Kako je mogao nastati zločin Kainov? Kain bio je u dobroj okolini, pa šta uradi?! A takovih Kaina bilo je vazda. Taj t. z. humanistički ideal ne poznaje milosti i nadnaravne Bogu sličnosti. Na veliku nesreću čovječanstva gotovo cijelu modernu pedagogiku provejava pomenuti prometejski duh. U tom naturalističkom duhu pisani su razni Emili, Konradi, Robinzoni, Gertrude. Taj je duh ocrtao Goethe u svojim pjesmama: »Adler und Taube«, »Prometheus« i »Ganymed«. Pozitivistu francuskom filozofu Comtes-u je čovječanstvo ono veliko biće »u kojem živimo, mičemo se i jesmo«. Na mjesto službe Bogu stavlja službu čovječanstvu. To je dalje izgrađivao Herbert Spencer, koji za osnivanje moderne etike meće motto: »Savjest nije hram, u kojem bi odzvanjao Božji glas, nego je muzej, u kome su pohranjena iskustva predašnjih vremena.«

Taj je naturalistički duh prozeo i naše moderno školstvo. I u tom je duhu napisana pretežna većina pedagoških knjiga na hrvatskom jeziku, što izvornih, što prevedenih.

Kamo vodi taj laicizirani humanizam? Foerster veli, da vodi k bestijalizmu. A Aristotel reče, da je čovjek najšarovitija i najgroznija životinja! Za čovjeka postoje dva puta: jedan gore, u carstvo Božje ili drugi dolje, dolje ispod svake životinje. To ne treba dokazivati, jer nam ta činjenica svaki dan udara u oči.

b. Drugi je moderni ideal praktičnomaterijalistički ideal. Goetheove »ideale« mogu razumjeti oni, koji su gore, t. j. ljudi bez skrbi, siromaštva, nevolje, trpljenja; oni, koji sjede u udobnim naslonjačima i čavrljaju o svemu i svačemu. Proleter, oni, koji su dolje hoće se dignuti do redova onih povlaštenih, da i oni uživaju isključivo materijalno dobro.

Boljševička Rusija ognjem i mačem, lažima i klevetama, oduševljava čovječanstvo za svoj materijalistički životni ideal. Da-

kako, kad čovjek otpadne od apsolutnog Duha, onda se njegov ograničeni duh guši u močvari materijalizma. Samo da se ne uguši!

c. Rafinirano uživanje najzad ostavlja srce пусто. Život bez Boga gubi svoj smisao. Dublji i trezniji duhovi traže, kako bi se vratili etičkoreligijskomu životu. Ali ne će da udare jedino pravim putem, putem, što ga je sâm Bog čovjeku pokazao, objavio. Njihova je vjera subjektivni misticizam, okultizam, teozofija, antropozofija . . . Reprezentant je takovih ljudi Lav N. Tolstoj, koji na pr. u svojoj Ispovijesti i ovo veli: »Smisao je čovječjeg života . . ., da kraljevstvo Božje na zemlji uspostavi.« Pa opet: »Moj život nije moj i ne može imati za svrhu moje dobro, nego je onoga, koji me posla i ima svrhu da izvrši njegovu volju. Samo vršeći njegovu volju mogu postići spasenje.« Lijepe riječi! Ali Tolstoj je, kao i toliki drugi, kršćanstvo prihvaćao na svoju ruku, a ne kraljevstvo Božje ono i onakovo, što ga Krist osnovao — svoju Crkvu.

III. Kršćanski životni ideal. Ne da se poreći, da svaki čovjek nužno teži, da bude zadovoljan, srećan i to nesamo za kratko vrijeme, nego navijeke. »Biti srećan, piše sv. Augustin, tako je veliko dobro, da za njime kako dobri tako i zli teže. I da su dobri baš poradi te težnje dobri, nije se čuditi, no valja se čuditi, što su zli uprav radi toga, što hoće biti srećni, zli. Jer tko se god podaje osjetnim užicima i putenosti, traži u tome zlu sreću i drži se nesrećnim, ne može li zadovoljiti svoje pohote.«

Tko hoće samo jesti, piti, spavati, uživati nema prava na čovječstvo. Čovjek nije biljka, ili životinja, nego je razumnoosjetno biće. I niže sile vegetativne i osjetne imaju služiti višima, t. j. duhovnom životu. A duhovni je život u poznavanju istine i ljubavi duhovnih dobara. Pa je prva zadaća čovjeka, odgoj, da izobrazí razum i volju. Čovječja djelovanja prate ugodnosti. To olakšava djelovanje. Bez ugodnosti kod upotrebljavanja moći utrnuo bi čovječji život. I duhovni bi život zamr'o bez svojih radosti. Iz toga može se jasno odrediti naš odnos prema ugodnosti. Pa je naopako, protiv naravi, tražiti ugodnost bez obzira na unutarnju vrijednost čina. Načelo hedonista, uživalaca, svih vremena zabacuju svi idealno usmjereni etici, svi plemeniti ljudi. To je princip, kojim se ravna životinjski nagon. Isto tako ne smiju se tražiti niže ugodnosti na račun viših, jer su potonji pretežniji, vredniji. Svaki užitak ima biti umjeren i u umnim granicama. Čuvstvo se dakle ne smije odstraniti iz ljudskog života. Pa Stoici i Kant, koji bi htjeli da se čuvstvo sasvim odstrani od utjecaja na čovjeka, zahtijevaju, što čovjeku gotovo nije moguće.

Čovječja se narav bistveno ističe razumom i voljom, i tima se dvjema duševnim moćima čovjek bitno razlikuje od nerazumne životinje. Svaka se sposobnost zadovoljava, usrećuje, kad postigne ono, za čim teži. Razum ide za spoznajom istine, a volja za ljubavlju dobra.

Čovjek u znanostima spoznaje istinu vanjskog svijeta, svemira, zatim unutarnjega, duhovnog, koji se ne ravna kao što vanj-

ski, po fizičkim zakonima teže, postojanosti, ekvivalentnosti, entropije, nego po logičkim pravilima. S tim duhovnim svijetom javlja se i etički svijet. Na svim tim pojavama stvaramo pojam o duši, počelu svega našeg života, pa o Bogu, apsolutnoj Istini, Dobroti i Ljepoti.

*»Und ein Gott ist, ein heiliger Wille lebt,
Wie auch der menschliche wanke;
Hoch über der Zeit und dem Raume webt
Lebendig der höchste Gedanke.
Und ob alles in ewigen Wechsel kreist,
Es beharrt im Wechsel ein ruhiger Geist.«*

(Schiller u »Worten des Glaubens«).

Sv. je Augustin nakon svega svoja lutanja upoznao, da samo Bog može zadovoljiti naš razum i našu volju, i to spoznavši radosno je zavapio: »Ti si nas, o Bože, za sebe stvorio, i nije mirno srce naše, dok u tebi ne počine« (Ispovijesti l. 1. c. 1.).

Razumljivo! Duša je čovječja stvorena od Boga i njegova je živa slika i prilika, pa ga zato i traži i čezne za njim. Istina, ta se razumna težnja može za koje vrijeme ušutkati strastima, ali ona će se neprestano ponovo javljati u čovjeku, čim se otrijezni od grješnih omama. Svu tragediju čovječje duše, koja se od Boga prkosno odbija, kazuje nam na pr. ova zgoda iz života nesrećnog Nietzschea. Kad mu je neka dama u Bazelu u društvu šaleći se rekla: »Zar ne, vi ste također bezbožnik?« Nietzsche joj nevoljko odgovori: »Ne govorite o tom, time sam se slomio!«

Šta više i sama mržnja na Boga, kako se očituje u boljševizmu, odaje težnju za izgubljenim Bogom. Mnogi moderni traže Boga, ali na krivim putovima, naročito teozofije i čuvstva. Teozofija je maštanje, a religijska čuvstva su nepouzdana. Čuvstvo ne smije biti ni u čemu vodič, jer ono može čovjeka zavesti, budući da čuvstvo po svojoj naravi nema voditi, nego to ima činiti razum.

»Kako odgoj ima za tim ići, da čovjeku dade onakovu izobrazbu, kakovu on treba steći u ovom smrtnom životu, da postigne konačnu svrhu, koju mu je Stvoritelj odredio, jasno je, da ne može biti pravog odgoja, koji ne bi bio cio ureden prema konačnoj svrsi, tako, da u ovom redu Božje providnosti, pošto se sâm Bog objavio u svom Sinu, koji je jedini »put, istina i život«, ne može biti potpunog i savršenog odgoja, osim onoga, koji se zove kršćanski« (Enc. O kršć. odgoju mladeži od 31. XII. 1929).

»Kršćanski odgoj bistveno i neposredno teži za tim, da, koju odgaja, postignuće najvećeg dobra, naime Boga, i ljudskome društvu donese najveća dobra i koristi, što ih na zemlji ima« (Enciklika).

»Kršćanski odgoj bistveno i neposredno teži za tim, da, sudjelujući s Božjom milosti, učini čovjeka pravim i savršenim kršćaninom: da naime Krista izrazi i izradi u onima, koji su u Krstu preporođeni, po onoj Apostolovoj: 'Djeco moja, koju opet s mukom rađam, dok se Krist ne izobrazu u vama' (Gal. 4, 19).

Pravi kršćanin mora živjeti nadnaravni život u Kristu, „koji je život vaš?“ (Kol. 3, 4), i taj život nadnaravni ima pokazivati u svemu što radi, „da se i život Isusov očituje u smrtnome tijelu našem“ (2. Kor. 4, 11)« (Enciklika).

Ali to ne znači, da mi odbacujemo ovaj svijet, da osuđujemo kulturu, civilizaciju, što se često puta klevetnički podmeće Crkvi i njezinu odgojnom djelovanju. Na tu klevetu odgovara Enciklika Tertulijanovim riječima (Apol., 42): »Nijesmo tuđi životu. Sjećamo se, da smo dužni zahvaljivati Gospodu Bogu Stvoritelju; ne odbijamo nijednog ploda djela njegovih; određujemo pravu mjeru, da se ne bismo preko mjere ili naopako njima služili. Stoga ne okitavamo na ovom svijetu bez trga i tržišta, bez kupališta, gostionica, radionica, trgovina, vaših sajmova, i ostalih trgovanja. S vama plovimo i vojujemo, i obrađujemo polja, i trgujemo; zato s vama izmjenjujemo radove, dajemo vam na raspolaganje naša djela. Ne znam, kako nas možete držati suvišnima za vaše poslove, s kojima i od kojih živimo.«

Kad čovjek upotrebljava ovaj svijet i sve što je na njemu za usavršenje svoje vjerskočudoredne ličnosti, tad je i taj svijet kraljevstvo Božje. Šta više ono, što vjera daje čovjeku, jest najbolja podloga i za pravu kulturu, jer je, kako lijepo reče kardinal Faulhaber, duša kulture kultura duše. Kultura je naime »kroćenje nagonskog svijeta« (Foerster, Christus und das menschliche Leben, 149). Taj divlji, neobuzdani nagonski svijet može ukrotiti, pripitomiti samo Kristova vjera sa svojim milostima.

Tko da bude model čovjeku, po kojemu se treba izobraziti? Plato, kako čuismo, stavlja za model mudraca, stariji cinici pregaraoća, stoici samosvjesna pravednika, kasniji cinici i novopogani uživaoca? Uzor može biti samo onaj, koji za sebe reče: »Ja sam put i istina i život. Nitko ne dolazi k Ocu, do po meni« (Iv. 14, 6); »Ja sam svijetlo svijeta. Tko ide za mnom, ne će hodati u tmini, nego će imati svijetlo života« (Iv. 8, 12); »Dodite k meni svi, koji ste umorni i opterećeni, i ja ću vas okrijepiti. Uzmite jaram moj na sebe i naučite se od mene, jer sam krotak i ponizan srcem, i naći ćete pokoj dušama svojim; jer je jaram moj sladak i breme je moje lako« (Mt. 11, 28—30). A kad je Isus, Bog i čovjek, oprao noge svojim učenicima reče: »Kad sam dakle ja, Gospodin i Učitelj, oprao vama noge, i vi ste dužni jedan drugome noge prati; jer sam vam dao primjer, kako ja učinih vama, tako i vi da činite« (Iv. 13, 14. 15).

I samo jedinome Kristu smijemo i moramo reći s Apostolom Petrom: »Gospodine, kome ćemo ići? Ti imaš riječi života vječnoga. I mi smo vjerovali i znademo, da si ti Svetac Božji« (Iv. 6, 69).

Onima pak, koji grade svoj život i svoju sreću na čemu drugome, a ne na Isusu, moramo isto ono reći, što je opet sv. Petar rekao pred velikim židovskim vijećem u Jerusalemu: »U ime Isusa Krista Nazarećanina, koga ste vi razapeli, ali koga je Bog

oživio od mrtvih, po njemu stoji ovaj pred vama zdrav. Ovo je kamen, koji ste vi graditelji odbacili, ali koji je postao ugaoni kamen. I nema ni u jednome drugom spasenja, jer nema drugoga imena pod nebom danoga ljudima, u kojem bismo se mi mogli spasiti« (Dj. ap. 4, 10 - 12). A Apostol Pavao napisao cijelome čovječanstvu do konca svijeta: »Jer temelja drugoga ne može nitko postaviti, osim onoga, koji je postavljen, a taj je Isus Krist« (1. kor. 3, 11).

Sve, što postoji na ovom svijetu, u cijelom svemiru, postalo je po Riječi Božjoj, po Logosu, po drugoj osobi Božanskoj: »Sve je po njoj postalo, i bez nje ništa nije postalo, što je postalo« (Iv. 1, 3). A ta Riječ Božja postade čovjek i prebiva među nama, da je možemo neprestano gledati, kako prolazi svima putovima čovječijeg života, i poći za njom onako živeći i raděći, kako je to ona činila.

Svaki čovjek, a osobito žarka i poletna mladež treba da se zanese, oduševi, zagrije za divnu zbiljsku pojavu Isusa Krista. Krista poznavati, ljubiti, nasljedovati korak po korak daje životu smisao, ljepotu. Život bez Krista je tama, lutanje, robovanje mračnim strastima, nemir duše, očajanje, smrt.

Ti, osobito mladaži, u kojoj život ključa, kipi, vrije, hoćeš živjeti, ali znaj, da bez Krista ne možeš živjeti životom dostojnim čovjeka, razumnog bića. Ako s Kristom budeš živjela, tad će se tvoj život potencirati, umnožiti, oduhoviti, i ti ćeš dostići vrhunce vječnog života! Ne budeš li s Kristom živjela, tad će se tvoj život burkati, mutiti, trovati, gnjiliti, ugasiti za sve, što je ikoliko plemenito i uzvišeno. I domovina tvoja ne će imati značajeva i boraca, nego će jadno propasti.

Isus Krist treba da je naš život. Što će to reći? Reći će ovo: »Kraljevstvo je nebesko kao kvasac, koji uzme žena i pomiješa u tri mjere brašna, dok se sve ne uskisne« (Mt. 13, 33). Uskisao, kvasan, kruh jest uskisao, kvasan, u svakoj svojoj česti. Tako i mi imamo biti cijeli Kristovi. Njegovom naukom i njegovom milosti treba biti prožeta cijela naša duša. Zgode, tajne iz Isusova života i njegove riječi valja da ispunjaju našu pamet i maštu. O svemu na ovom svijetu, o svakoj stvari i svakom događaju treba da nastojimo onako misliti, onako suditi, kako je to Krist činio. Drugim riječima naš razum i um, njihovo razumijevanje i umovanje, imaju biti barem slabi odsjev Isusova razuma i uma. Naša volja treba da ide za onim, što Krist hoće. Da budemo Isusovi prijatelji. Isto da hoćemo i isto da ne ćemo. To će nas najtjesnije združiti s Kristom. Bit ćemo s njime jedna duša i jedno srce. Bude li naša pamet i mašta, naš razum i um, pa naša volja ispunjeni Kristom, tad će i naša čuvstva, naše srce, gorjeti za njega.

Kad sve to bude, tad će biti Isus Krist naš život. Istom tada moći ćemo govoriti s Apostolom Pavlom: »A ja više ne ži-

vim, nego živi u meni Krist. A što sad živim u tijelu, živim u vjeri Sina Božjega, koji me je ljubio i predao sebe za mene« (Gal 2, 20); »Jer je meni život Krist, a smrt dobitak« (Filiplj. 1, 21).

To znači biti religijskočudoredna ličnost. To znači biti odgojen!

Da završim ovo svoje predavanje riječima, kojima je završio Foerster svoje drugo predavanje na pedagoškom tečaju u Innsbrucku u rujnu 1913.: »Slobodni se čovjek otudio zbilji života i svojoj vlastitoj unutarnjosti i zato i religiji. Naša mora biti zadaća, da ga opet uvedemo u tu zbilju. Što mu više živi život i njegov konkretni Ja rastumačimo u svom njegovu sadržaju, to će mu više Krist otkriti jasan odgovor na sva tamna stanja njegova vlastitog čovječjeg života. Jer povratak životu jest povratak Kristu i povratak Kristu je povratak životu!«

L I T E R A T U R A

Enciklika Pija XI.: O kršćanskom odgoju mladeži od 31. XII. 1929. (A. A. S. XXII. (1930) pag. 49—86).

Otto Cohausz, S. J., Wege und Abwege, Gedanken zum Lebensproblem.

Dr. E. Willems, Grundfragen der Philosophie und Pädagogik. Trier 1915 u. 1916. Druck u. Verlag der Paulinus-Druckerei. —

Fr. W. Foerster, Christus und das menschliche Leben. 1922. Verlag von Ernst Reinhardt in München. —

Der Pädagogische Kurs in Innsbruck 10. bis 12. September 1913. Ausgeführter Bericht herausgegeben vom Komitee. Innsbruck 1913. Im Selbstverlag. Buchdruckerei Tyrolia Innsbruck. —

Bogoljub Strižić, Svjetovni nazor. Zagreb 1910.

Bogoljub Strižić D. I.